

Цветанка Иванова

Претседател на Комисијата за труд и социјална политика
во Собранието на Република Македонија

П. Дали според Вас, како претседател на Собраниската комисија за труд и социјална политика, системот на социјалната заштита и социјалното осигурување во Република Македонија обезбедува соодветна заштита на ранливите категории на граѓани во ситуации на социјален ризик? Кои се според Вас главните предизвици?

О. Системот на социјална заштита и социјално осигурување во Република Македонија може да го гледаме од повеќе аспекти. Од аспект на правна и институционална рамка, имплементација на законите и од аспект на буџетски средства за ефикасна социјална заштита. Сметам дека од аспект на правно регулирање на системот, прилично ги задоволуваме стандардите. Република Македонија според Уставот е социјална држава. Имаме Закон за социјална заштита (2009) во кој се вградени поголем дел од европските стандарди, што не значи дека до крај сме усогласени со европското законодавство. Имаме донесено посебен Закон за заштита на децата, потписници сме на бројни меѓународни конвенции, стандарди, договори и имаме усвоено Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалното вклучување,

годишни програми за остварување на социјалната заштита. Мислам дека од тој аспект Република Македонија поприлично ги исполнува стандардите. Согласно препораките на Европската комисија и натаму треба да работиме на усогласување на македонското со европското законодавството. Меѓутоа, ако се погледне од аспект на имплементацијата на она што го имаме и она што се појавува како нова ранлива категорија на граѓани, која не е статична категорија, сметам дека во Република Македонија ниту од далеку не може да се зборува за ефикасен систем којшто нуди заштита на ранливите категории.

Од аспект на институционалната рамка, може да се констатира дека на ниво на државата и на локално ниво, согласно процесот на децентрализација имаме институции, но нивната ефикасност и подготвеност да се фатат со костец со предизвикот што го имаат пред себе е под знак прашалник. Институциите на ниво на држава се инертни, не се реформирани, а посебно прашање е колкав е капацитетот на општините, особено помалите и од руралните средини. За волја на вистината, и да се работи за најдобриот градоначалник и совет,

социјалната заштита не може да се реализира, имплементира, затоа што малите општини немаат средства во буџетот со кој ќе бидат задоволени овие потреби. Значи, имаме добра правна и институционална рамка, но имплементацијата ни е катастрофално лоша.

Сметам дека за да може една држава да биде ефикасна во било која сфера, треба да се определат буџетски средства. Иако државата изминативе години сакаше да прикаже дека буџетот е токму прилагоден за овие намени, сметам дека недоволно се води грижа и не се издвојуваат доволно буџетски средства за имплементација на прилично малкуте права што ги имаат ранливите групи. Ако нема буџет, нема средства, тогаш е јасно дека нема ниту ефикасно спроведување на политиките кои сме ги предвиделе.

П. Како ги оценувате преземените реформи во изминатиот период во социјалната заштита и социјалното осигурување во однос на идентификуваните предизвици?

О. Што се подразбира под ефикасна социјална политика? Тоа е систем на мерки и активности, политики коишто државата ги презема за заштита на одредени ранливи категории, за надминување на основните социјални ризици, за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост. Самиот факт што сè повеќе се зголемува процентот на граѓани кои живеат во сиромаштија (32%), имаме нови дефинирани ранливи категории,

а старите ниту од далеку не сме ги решиле, надминале, покажува колку биле успешни политиките кои сме ги презеле. Ова е сериозно прашање коешто не треба да биде насочено кон создавање на перцепција за тоа колку биле, или не биле успешни политиките, затоа што, на крајот на краиштата, ова се животни судбини, со што се навлегува во основните човекови права и слободи. Државата има обврска да ги презема сите мерки и активности на сите ранливи категории, кои од било кои причини влегуваат во оваа категорија, да им го направи животот полесен, а не да создава привид дека тоа е така. Во однос на, до сега преземените реформи, треба да се констатира дека се успешни, политиките кои ги преземаме не одговараат на реалните потреби, ние сè уште се занимаваме со ранливите групи кои биле предмет на интерес во поразвиените држави пред дваесет години, а новите ранливи категории како и да не се предмет на внимание.

П. Согласно Вашите согледувања, кои се главните ризични групи кои немаат пристап до (или имаат проблем во остварувањето на правата од) системот на социјална заштита и социјално осигурување?

О. За жал, кај нас не можеме да направиме степенување за тоа кои се главни, а кои се споредни ризични групи. Во државата имаме ситуација во која мерките, кои таа треба да ги преземе, треба да бидат насочени кон намалување на ранливите групи

Ревија за Социјална Политика год. 4 бр. 8, Скопје, декември 2011

и сиромаштијата, но за жал, има над 50% граѓани кои се сметаат за ранлива категорија. Деновиве беше разгледуван Предлог-законот за минимална плата и податоците кои ги имаме посочуваат дека 51,1% од домаќинствата во Република Македонија имаат по еден вработен и нивните примања се под границата на она што се подразбира како минимум плата од 6.000 денари, а се прикажува во јавноста како 8.000 денари. Овие средства не им дозволуваат да ги покријат основните животни потреби. Таа е првата категорија на ранливост, а потоа од фрустрациите произлегуваат други категории на ранливост. Да не зборуваме на категоријата на над 30% невработени, а потоа би требало да ги разгледуваме и категориите на ранливи групи кои се во фокусот на интерес во развиените земји, како што се лицата со посебни потреби. Ако 50% од населението е ранливо заради економската ситуацијата, останатите ранливи групи, вклучувајќи ги тука: самохраните родители, децата без родители, лицата со посебни потреби, жртвите на семејно насилство, тие се двојно дискриминирани, двојно ранливи, врз основа на невработеност и врз основа на ситуацијата во која се нашле. Жалам што досега не видов политики кои се насочени кон овие категории на граѓани.

П. Како би ја оцениле ефикасноста на системот на социјална заштита и социјално осигурување во Македонија и дали се прават напори за подобрување на истата?

О. Системот на социјална заштита треба да се менува, целосно, да се реформира, а она што е добро, да се задржи. Не треба да се оди подалеку, во соседството постојат позитивни примери кои може да ги примениме. Правата кои ги имаат корисниците на социјална парична помош, како и висината на истата, не соодветствуваат на основните потреби на граѓаните. Затоа, потребно е да се согледа реалната слика, да се создаде механизам на заштита од злоупотреби, а државата со соодветни парични средства треба да одговори на потребите на граѓаните. Исто така, потребно е да се создадат силни механизми за забрана за злоупотреба на социјалната помош во политички цели. Не може на маката на луѓето да се добиваат, односно губат избори. Неподготвеноста на институциите е реалност. Центарот за социјална работа треба целосно да се реорганизира, тој буквално е сведен на административна работа, ниту има капацитети, ниту има средства. Центарот само прима барања за социјална помош, одбива барања, сведен е на административна работа, а не се занимава точно со откривање на социјалните случаи, проблеми, нема време да се занимава со социјална работа. Тој нема капацитет, нема доволен број на вработени социјални работници, нема буџет, средства, возила за посета на терен, не може да ја исполнува задачата која со закон му е наложена. Центарот за социјална работа е огледало на ефикасната или неефикасната социјална политика.

П. Која е улогата на Парламентарната комисија за труд и социјална политика во иницирањето на промени во социјалната заштита и социјалното осигурување?

О. Парламентарната комисија за труд и социјална политика, вака како што е поставен законодавниот процес во Собранието, нема голема улога, затоа што 99% од предлозите на закони, поминуваат во Собранието со решенијата како што ги предложила Владата, и во таква состојба не можам да зборувам за некоја голема улога на Комисијата. Ако не може нешто концептуално да смени, со ситни несуштински измени не може да се зборува за некаква улога на Комисијата. Но, секако, важна е улогата на Комисијата од аспект на отворање на проблемите и од аспект на надзорната улога. Сè повеќе се отвора прашањето за надзорната улога на Собранието во имплементацијата на законите, над работата на институциите. Оттука, овие надзорни расправи треба да почнат да се имплементираат, иако и до сега, според Уставот, имавме обврска да го правиме тоа. Тоа ќе ни даде можност да ги согледаме слабостите на системот, досега овие работи се кочеа што заради политички причини, што заради недоволни средства, но ќе ни овозможат да се занимаваме со подобрување на системот во вистинска смисла. Тоа ќе значи дека државата ќе им го врати правото што го уживаат граѓаните кои навистина се социјално ранливи и кои од разни причини не можат сами да си го решат проблемот, со што чекор по чекор ќе се враќаат

работите на свое место. Инаку, мислам дека не е голема улогата на Комисијата во законодавниот процес, но тоа може да се промени.

П. Што сметате дека треба да се промени како системска, или друг вид на промена, во системот на социјална заштита и социјално осигурување во Република Македонија, заради подобрување на нивната ефикасност и покриеност?

О. Треба да се врати социјалната улога на државата. Треба да се добие реална слика за социјално ранливите категории. Моментално немаме вистинска слика, согласно која соодветно, во рамките на можностите, би се одговорило на потребите на сите граѓани. Како што кажав на почетокот, ако 50% од граѓаните спаѓаат во ранлива категорија, не можат да си ги задоволат основните потреби и ако на оваа категорија се додадат и дел од пензионерите кои не се во можност да си ги задоволат своите потреби, тогаш ситуацијата е повеќе од драматична.

П. Дали сметате дека државата има финансиски капацитет сеопфатно да одговори на потребите на граѓаните?

О. Да, сметам дека државата има и сега доволен капацитет да одговори на потребите, но прашањето е дали се има политичка волја и кој се приоритетите. Во Собранието, во моментот во процедура се два закона: Законот за осигурување во случај на

Ревиија за Социјална Политика год. 4 бр. 8, Скопје, декември 2011

невработеност и Законот за минимална плата. Едниот закон е навидум добар, но тој реално ќе биде ставен во функција по три години. Значи не ја решава сиромаштијата. Законот за минимална плата е еден механизам за борба против сиромаштијата, а сиромаштијата е главна причина за ранливост или една од главните причини за ранливост. Се предвидува законот да стапи на сила по три години, со изговор дека нема средства во буџетот, а во буџетските ставки за култура имате трипати повеќе од потребите за субвенционирање на точно тие гранки за текстилна, кожарска индустрија и облека. Иако се согласувам дека е потребно да се издвојат пари и за културата, но сиромаштијата не трпи култура. Новиот Предлог-закон за осигурување во случај на невработеност, го ускратува правото на вработените кои се на

возраст пет години до пензионирање. Повторно се создава нов извор на ранливи лица, се создава една нова ранлива категорија. Исто така, има лица на кои не им е регулирано пензиското осигурување, иако работеле, ја граделе државата, немаат право на достоинствена старост и тие никогаш нема да можат да остварат пензија. Но, државата е социјална и таа мора да им обезбеди социјална пензија која ќе се однесува на сите луѓе кои не можат да се стекнат со ова право по ниту еден основ. Кругот на ранливи категории се шири и затоа е потребно да се преземат сеопфатни мерки.

Државата мора да си направи еден интегриран систем на поврзаност помеѓу трудот и социјалната политика, образованието, здравството и, секако, финансиите.